

III MIĘDZYNARODOWY KONGRES ARCHEOLOGII SŁOWIAŃSKIEJ

BRATYSŁAWA 7 — 14 IX 1975

W dniach od 7 do 11 września 1975 r. zgromadziło się w stolicy Słowacji Bratysławie kilkuset badaczy z różnych krajów Europy, a nawet Ameryki, aby wziąć udział w obradach trzeciego już Międzynarodowego Kongresu Archeologii Słowiańskiej. Liczne delegacje przybyły z Bułgarii, Jugosławii, Rumunii, Niemieckiej Republiki Demokratycznej, Republiki Federalnej Niemiec, Węgier i Związku Radzieckiego. Delegacji polskiej, liczącej ponad 60 osób, przewodniczył prof. dr W. Hensel. Obok archeologów, na Kongres przybyli też przedstawiciele różnych dyscyplin historycznych i przyrodniczych. Uroczysta inauguracja miała miejsce w niedzielę 7 IX 1975 r. w operze bratysławskiej. Otwarcia dokonał prezes Słowackiej Akademii Nauk, prof. V. Hajko, po czym krótkie przemówienie powitalne wygłosił wiceprzewodniczący Rady Federalnej ČSRS dr M. Lučan. Następnie głos zabrał przewodniczący Międzynarodowej Unii Archeologii Słowiańskiej, prof. dr J. Poulík, witając serdecznie zebranych, życzył owocnych obrad i milego pobytu na pięknej ziemi słowackiej. Na zakończenie uroczystości zebrani obejrzeli operę E. Suchonia *Krutňava*. Od poniedziałku rozpoczęły się pracowite dni kongresowe. Miejszem obrad była bratysławska Wyższa Szkoła Techniczna. Jako pierwsze odbyło się posiedzenie plenarne z przemówieniami powitalnymi prezesa Unii, prof. J. Poulíka, sekretarza Unii, prof. B. Chropovskiego, sekretarza Międzynarodowej Unii Nauk Pre- i Protohistorycznych, prof. O. Klindt-Jensena oraz w imieniu krajów założycieli Unii — prof. W. Hensla. Referaty plenarne wygłosili: W. W. Siedow o Słowianach w epoce rzymskiej i wczesnobizantyjskiej, J. Herrmann na temat rozwoju kultur archeologicznych plemion słowiańskich od VI - IX w., W. Hensel o początkach miast słowiańskich, oraz J. Poulík o powstaniu i rozwoju państw słowiańskich. Po południu tegoż dnia wszczęto obrady w czterech sekcjach Kongresu. W Sekcji I dyskutowano gorąco kontrowersyjne zagadnienia najdawniejszych siedzib Słowian i archeologicznych odpowiedników ich kultury (referaty E. Maksimowa, L. D. Pobola, W. W. Kropotkina, L. W. Wakulenko, K. Godłowskiego, J. Žaka, B. Krügera, S. Kurnatowskiego). Z tą problematyką wiązały się też niektóre referaty plenarne. Szereg wystąpień w tej Sekcji poświęcono przedśłowiańskiemu osadnictwu na terenach późniejszej

ekspansji słowiańskiej (referaty V. Hrubého, Z. Trňačkovej, S. Dolinescu-Ferche, P. Diaconu) oraz różnym stronom kultury Słowian w końcu okresu starożytności i we wczesnym średniowieczu (m.in. referaty K. Marešovej, I. Pleinerovej, M. Stloukala, J. Jelínka, B. Jankowicza, V. Jovanoviča, M. Cabalskiej, W. Filipowiaka). Duże zainteresowanie wzbudziły też referaty poświęcone różnym zagadnieniom gospodarczym (m.in. Ch. Warnke, H. J. Vogt, U. Willerding, Z. Krumphanzlová, R. Pleiner, L. Skružný, J. Kaván, J. L. Szczapowa).

W Sekcji II przedstawiono referaty dotyczące osadnictwa i kultury Słowian południowych (m.in. K. Horedta, D. Teodora, V. Teodorescu, Z. Kurnatowskiej, A. Dymaczewskiego, P. Sławczewa, J. Nikolowej, N. Miletić, Gy. Rosnera, E. Simonovej), wschodnich (referaty A. T. Smilenko, L. Vajtkunskene, M. W. Siedowej) i zachodnich (P. Donat, H. Hinz, E. Gringmuth-Dallmer, J. Vignatiová i in.). Ponadto w tej Sekcji omawiano różne zagadnienia architektury sakralnej i obronnej (wystąpienia V. Píšy, M. Šollého, L. Gerewicha, K. Reichertovéj, V. Humla, J. Neustupného, A. N. Kirpicznikowa, M. Parczewskiego i in. Architektura wczesnośredniowieczna Europy

Rys. 1. Plenarne posiedzenie Kongresu

środkowowschodniej była też tematem referatu plenarnego A. Tomaszewskiego). Ponadto niektóre posiedzenia Sekcji II poświęcono specjalnie problematyce numizmatycznej oraz wynikom interesujących badań dendrochronologicznych i petrograficznych.

Obrady III sekcji skupiały się wokół różnych zagadnień związanych z formowaniem się państw słowiańskich oraz ze stosunkami Słowian z innymi ludami (referaty W. D. Dowżenoka, A. W. Uspienskiej, W. Fritzego, Z. Čilinskij, M. Lasta, H. Steura, E. Roesdahl, W. Łosińskiego, E. Šnore, B. Novotného, I. Boby, R. Turka, H. J. Brachmanna, L. Havlíka, A. Ruttkaya, Z. Wyżarowej, L. Leciejewicza). Przedyskutowano również niektóre zagadnienia obrządku pogrzebowego Słowian (wystąpienia H. Zoll-Adamikowej, D. Stojanowej-Serafimowej, S. Maszewa, A. Kuzewa).

IV Sekcja zgromadziła badaczy zajmujących się problematyką grodów i najstarszych miast słowiańskich (referaty na ten temat wygłosili m.in. A. W. Kuza, S. Epperlein, T. Roslanowski, A. Zbierski, P. A. Rappoport, S. Michno, W. A. Kolczin, M. Malewszaja, A. F. Miedwiediew, D. A. Brielenszaja, E. Dąbrowska, J. Kudrnáč, A. Habovštiak, P. Tomka, K. H. Otto, V. Nekuda, B. Gediga, W. Antonova, I. W. Aleksiejew, S. Georgiewa, K. Schietzel, B. Wachter, I. C. Balkański, A. Hejna). Przedstawiono tu też ostatnie wyniki badań nad ceramiką słowiańską (N. K. Liebgott, B. Dostał, A. Točík).

Pracowite obrady sekcyjne urozmaicało zwiedzanie rozmaitych wystaw, z których wiele zorganizowano specjalnie z okazji Kongresu („5000 lat Devina”, ekspozycja Muzeum Miejskiego „Ze skarbcza słowiańskiej archeologii” w Muzeum Narodowym w Bratysławie, „Słowianie i ich centrum Nitrava”, w Muzeum Regionalnym w Nitrze) oraz najważniejszych słowiańskich stanowisk archeologicznych Moraw i Słowacji (Devín, Břeclav-Pohansko, Staré Město, Mikulčice, Pác, Ducově, Nitra). Miłym akcentem były towarzyszące wielu wycieczkom występy zespołów regionalnych, prezentujące bogaty i żywy folklor Słowacji i Moraw.

W niedzielę 14 września 1975 r. odbyło się ostatnie posiedzenie plenarne, w czasie którego wysłuchano czterech referatów: A. Tomaszewskiego na temat architektury wczesnośredniowiecznej w Europie środkowej, D. Boškovića o początkach miast u Słowian południowo-zachodnich, H. Jankuhna na temat stanu badań nad problematyką słowiańską oraz W. D. Barana o Słowianach między Dnieprem i Wisłą. Na tym zakończono naukową część obrad Kongresu.

Następnie kolejno głos zabrali: przewodniczący Unii, prof. J. Poulík oraz sekretarz Unii, prof. B. Chropovský, przedstawiając zebrany krótkie podsumowanie obrad Kongresu i zapoznając ich z uchwałami Rady Stałej Unii, powziętymi na posiedzeniach odbytych w czasie trwania Kongresu. Dotyczyły one programu działalności Unii na następne lata, w których mieszczą się periodyczne międzynarodowe sympozja, organizowane w różnych krajach, międzynarodowe wykopaliska, dwustronne komisje dla wybranych zagadnień, nawiązanie ściślejszej współpracy z Międzynarodowym Komitetem Słowistów, Międzynarodową Unią Historyków oraz z Unią dla studiów nad Europą południowo-wschodnią dla wspólnego opracowywania niektórych kluczowych problemów, jak np. etnogeneza Słowian, początki miast słowiańskich, stosunki Słowian z innymi grupami etnicznymi itp. Rada Stała powzięła

też uchwałę o powołaniu w poszczególnych krajach komitetów narodowych, o wydawaniu biuletynu informującego o działalności Unii oraz o powołaniu szeregu specjalnych komisji. Powołane zostały następujące komisje: Komisja etnogenezy Słowian, Komisja dla zagadnień uzbrojenia (przewodniczący A. Nadolski), Komisja dla badań archeologiczno-toponomastycznych (przewodniczący E. Eichler), Komisja dla spraw informacji naukowej (przewodniczący B. Chropovský) Komisja dla spraw dokumentacji naukowej (przewodniczący B. Babić), Komisja dla badań nad środowiskiem (przewodnicząca E. Lange), Komisja dla badań nad architekturą (przewodniczący A. Tomaszewski), Komisja dla badań nad ceramiką (przewodniczący W. Kropotkin). Rada Stała przyjęła też wniosek prezydium Bułgarskiej Akademii Nauk, aby w ramach uroczystości 1300-lecia powstania państwa bułgarskiego następny IV Międzynarodowy Kongres Archeologii Słowiańskiej odbył się w 1980 r., w stolicy Bułgarii — Sofii.

W imieniu zagranicznych uczestników Kongresu zabrał głos przewodniczący delegacji radzieckiej doc. dr. W. Kropotkin, który podkreślił duże naukowe osiągnięcia Kongresu, wyraził uznanie i podziękowanie gospodarzom za sprawną organizację, a zwłaszcza za serdeczne przyjęcie i stworzenie milej przyjacielskiej atmosfery. Następnie przewodniczący Unii prof. J. Poulík ogłosił zamknięcie III Międzynarodowego Kongresu Archeologii Słowiańskiej.

Po zakończeniu obrad część gości zagranicznych wzięła udział w atrakcyjnej wycieczce, której trasa prowadziła poprzez wiele interesujących miejscowości Słowacji, bogatych w zabytki architektoniczne, obiekty archeologiczne, dostarczając uczestnikom niezapomnianych wrażeń.

Zofia Kurnatowska (Poznań)

WITOLD DOROSZEWSKI

(1899 - 1976)

W dniu 26 stycznia 1976 roku zmarł w Warszawie prof. dr Witold Doroszewski, członek rzeczywisty PAN. Ubył z naszego grona jeden z najwybitniejszych polskich językoznawców i sławistów. Wśród znakomitego dorobku naukowego na szczególne uwypuklenie zasługuje wydany pod jego redakcją monumentalny *Słownik języka polskiego*, zwany potocznie Słownikiem Doroszewskiego. Imieniem sławistów pożegnał Zmarłego niżej podpisany wyglądając nad trumną w dniu 29 I 1976 r. poniższe przemówienie:

Stoję w żałobnym szeregu u trumny wielkiego uczonego, językoznawcy oraz sławisty, profesora Witolda Doroszewskiego, członka rzeczywistego PAN, by pożegnać znakomitego profesora i Polaka w imieniu Komitetu Słowianoznawstwa PAN, Zakładu Słowianoznawstwa PAN, Polskiego Komitetu Sławistów oraz Międzynarodowego Komitetu Sławistów.

Żegnam uczonego, który szeroko w świecie rozszławił humanistykę polską, uczonego i organizatora nauki, który położył nieprzemijające zasługi dla postępu światowej slawistyki, żegnam jednego z ostatnich slawistów, który w swej osobie spletał tradycję rozwoju całego międzynarodowego ruchu slawistów, spletał tradycję, której *magna pars fuit*. Ukoronowaniem tej strony działalności profesora Doroszewskiego było powierzenie mu przewodnictwa Międzynarodowego Komitetu Slawistów oraz przewodniczenie przez niego VII Międzynarodowemu Zjazdowi Slawistów, który odbył się w Warszawie w sierpniu 1973 roku. W tych właśnie latach miałem zaszczyt blisko współpracować z profesorem Doroszewskim oraz poznać Jego niezwykle talenty jako organizatora i animatora badań na polu slawistyki. Ogromnym oddaniem, z jakim poświęcał się wszystkim pracom związkowym z działalnością Międzynarodowego Komitetu Slawistów, utrzymywał szacunek, którym cieszył się profesor Doroszewski w światowej slawistyce, przysparzał Polsce wiele uznania za wszystko, co zdziałano u nas na tym polu. Był sam wybitnym twórcą na polu slawistyki, a równocześnie znakomitym ambasadorem naszych poczynań w tej dziedzinie.

Wielki humanista, a zarazem czuły patriota, zawsze rozumiejący sens społecznego działania, uważał rozwój slawistyki nie jako zamkniętą afirmację dokonań Słowian, lecz jako pomost ułatwiający przenoszenie zdobyczy slawistyki do skarbnicy kultury ogólnoludzkiej, a równocześnie jako narzędzie służące zbliżaniu między wszystkimi narodami świata. Temu dynamicznemu, a równocześnie nowoczesnemu rozumieniu slawistyki, przy zachowaniu szacunku dla jej tradycji rozwojowych, służył z pasją i mógł szczycić się sukcesami na swym stanowisku przewodniczącego Międzynarodowego Komitetu Slawistów, pozostając mu wierny do ostatnich dni. Tak też Jego działalność rozumiał Międzynarodowy Komitet Slawistów, który w uznaniu dla ogromnego wkładu profesora Doroszewskiego w rozwój tej instytucji wybrał go na swym ostatnim berlińskim spotkaniu, odbytym we wrześniu 1975 r., na swego członka honorowego, jednego z dwóch jakich dotąd to gremium w ogóle powołało.

Ideałom, którym służył nasz znakomity Przewodniczący pozostanie nadal wierny Polski Komitet Slawistów, pozostaną one nadal żywe w naszej działalności.

W Imieniu całej polskiej i międzynarodowej rodziny slawistów składam hold pamięci profesora Witolda Doroszewskiego, a boleśnie dotkniętej Czcigodnej Rodzinie Zmarłego przekazuję wyrazy najgłębszego współczucia.

W. H.

MIKOŁAJ MIKOŁAJEWICZ WORONIN

(1909 - 1967)

4 kwietnia 1976 roku zmarł w Moskwie wybitny archeolog i historyk architektury średniowiecznej ZSRR — Prof. M. M. Woronin.

Miał On w Swym dorobku wiele wybitnych prac poświęconych problematyce wiejskiej i miejskiej Słowian Wschodnich. Prowadził wykopaliska, m.in. w Grodnie i Moskwie. Wiele przyjaźni okazywał Polsce.

Umarł archeolog o nieprzemijających zasługach dla archeologii słowiańskiej.

W. H.

IVAN BORKOVSKÝ

(1897 - 1976)

W marcu 1976 roku zmarł w Pradze jeden z najwybitniejszych archeologów Czechosłowacji, rodem z Ukrainy — Ivan Borkovský. Przeszedł On trudną drogę Swego pokolenia, zanim ostatecznie powiązał swe życie z archeologią Czechosłowacji.

Myślę, że o osobowości Ivana Borkovskiego świadczy najlepiej Jego dzieło o trafnie przez Niego wyodrębnionym praskim typie, słowiańskiej ceramiki wczesnośredniowiecznej. Opublikowano je w najtrudniejszym okresie dziejów Czechosłowacji. O reperkusjach, jakie towarzyszyły ukazaniu się tej pracy, ze strony faszystów niemieckich, pisałem na łamach „Przeglądu Zachodniego”, t. 2, 1946, s. 799. Dzieło to (*Staroslovanská keramika ve střední Evropě, Studie k počátkům slovanské kultury*, Praha 1940) utrwaliło Jego nazwisko w dziejach archeologii słowiańskiej.

Lata powojenne związały Jego nazwisko ze znakomitym odkryciem na Hradczynie w Pradze. Po wojnie odwiedził też w 1950 roku wraz z J. Böhmem oraz J. Poulíkiem Polskę. Był nie tylko wybitnym uczonym, lecz także wielkiej miary człowiekiem, przyjacielem Polaków. Od 1947 roku łączyła mnie z tym świetnym badaczem przyjaźń. Ostatni raz spotkałem się z Nim w sierpniu 1968 roku.

Pamięć o dziele I. Borkovskiego trwale pozostanie w historii archeologii słowiańskiej.

Witold Hensel

